

ФЕНОМЕН ОМОНІМІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ПРАВНИЧІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Литвинко О. А.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

вул. Герасима Кондратьєва, 160, Суми, Україна

orcid.org/0000-0002-2241-3776

oxana.litvinko@gmail.com

Ключові слова:

*термінологічна система,
юридична термінологія,
термін, міжгалузеві терміни-омоніми, внутрішньогалузеві терміни-омоніми, загальна мова.*

Стаття присвячена дослідженню феномену омонімії в сучасній англійській правничій терміносистемі. Явище омонімії традиційно властиве як загальній, так і фаховій термінологічній лексиці. Омнімічні відношення в термінології є закономірними й зумовлені визначеними чинниками, зокрема браком номінацій для нових понять. Омніміями вважаємо два або більше рівнозвучних мовних знака, що семантично не пов'язані.

Завдяки посиленню інтеграції країн і розширенню міжнародних зв'язків правнича терміносистема стрімко розвивається та потребує нормування й удосконалення термінологічної лексики.

Мета роботи полягає у вивченні основних характеристик феномену омонімії в сучасній англійській правничій терміносистемі.

Відповідно до основної мети в роботі виконуються такі завдання:

- 1) охарактеризувати явище омонімії в межах термінологічного поля правничої сфери;
- 2) вивчити процеси виникнення юридичних термінів-омонімів;
- 3) ідентифікувати типи термінологічних омонімів правничої галузі;
- 4) виявити специфіку функціонування термінів-омонімів правничої сфери.

Актуальність роботи зумовлена вдосконаленням правничої галузі на сучасному етапі та необхідністю стандартизації її лексики.

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній здійснено ретельний аналіз феномену омонімії в сучасній англійській правничій терміносистемі; ідентифіковано типи термінів-омонімів у правничому термінологічному полі. Серед омонімічних термінів правничої терміносистеми виокремлюємо міжгалузеві терміни-омоніми, які функціонують у несуміжних науково-технічних сферах, міжгалузеві терміни-омоніми, що належать до суміжних сфер застосування, внутрішньогалузеві терміни-омоніми, які характеризуються однаковою формою лексичної одиниці, що має різні значення в межах тієї самої наукової галузі, терміни-омоніми, які функціонують у загальній мові й у правничій сфері водночас.

Міжгалузеві терміни-омоніми в разі вживання в несуміжних науково-технічних сферах не заважають комунікації фахівців. Внутрішньогалузеві терміни-омоніми характеризуються однаковою формою лексичної одиниці, що має різні значення в межах тієї самої наукової галузі. Такі терміни мають недоліки, оскільки заважають правильному розумінню юридичної документації.

Теоретичне значення даного дослідження визначається його внеском у загальну теорію терміна. Результати дослідження збагачують наукові знання про специфіку термінологічної номінації й основні процеси творення термінів у сучасній англійській правничій терміносистемі.

THE PHENOMENON OF HOMONYMY IN MODERN ENGLISH LEGAL TERMINOLOGY SYSTEM

Lytvynko O. A.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Sumy National Agrarian University
Herasima Kondratieva str., 160, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2241-3776
oxana.litvinko@gmail.com*

Key words: *terminological system, legal terminology, term, cross-branch homonymous terms, intra-branch homonymous terms, common language.*

The article is devoted to study of the phenomenon of homonymy in modern English legal terminology. The phenomenon of homonymy is traditionally characteristic of both general and specialized terminological vocabulary. Homonymous relations in terminology are natural and determined by certain factors, in particular, the lack of nominations for new concepts. Homonyms are two or more linguistic signs with the same sound that are not semantically related.

At the current stage, the legal terminological system is dynamically developing due to the strengthening of the integration of countries and international relations and requires standardization and improvement of its terminology.

The purpose of the work is to study the peculiarities of the phenomenon of homonymy in the modern English legal terminology system.

In accordance with the main goal, the following tasks are solved in the work:

- 1) to characterize the phenomenon of homonymy within the terminological field of the legal sphere;
- 2) to study the processes of emergence of homonymous legal terms;
- 3) to identify types of terminological homonyms in the legal field;
- 4) to reveal the specifics of the functioning of the terms-homonyms of the legal sphere.

The relevance of this work is due to the improvement of the legal field at the current stage and the need to standardize its vocabulary.

The scientific novelty of the work is determined by the fact that it carries out a thorough analysis of the phenomenon of homonymy in the modern English legal terminology system. The types of homonymous terms in legal terminological field are identified.

Among the homonymous terms of the legal terminology system, we distinguish cross-branch homonymous terms that function in non-adjacent scientific and technical spheres, cross-branch homonymous terms that belong to adjacent fields of application, intra-branch homonymous terms that are characterized by the same form of a lexical unit that has different meanings within the boundaries of the same scientific field, homonymous terms that function in common language and in the legal field at the same time.

Cross-branch homonymous terms when used in non-adjacent scientific and technical fields do not interfere with the communication of specialists. Intra-branch homonymous terms are characterized by the same form of a lexical unit that has different meanings within the same scientific field. Such terms have disadvantages, as they interfere with the correct understanding of legal documentation.

The theoretical value of this study is determined by its contribution to the general theory of the term. The results of the study enrich scientific knowledge about the specifics of the terminological nomination and the main processes of creating terms in the modern English legal terminology system.

Постановка проблеми. На сучасному етапі одним із найголовніших завдань лінгвістики є дослідження термінологічної лексики, її структурних і семантичних особливостей, критеріїв утворення та перспектив подальшого розвитку. Зокрема, здійснюється ґрунтовний аналіз професійних термінологій і терміносистем, що мають тривалий період еволюції або нещодавно виникли. Ретельно вивчаються проблеми стандартизації й уніфікації термінологічних систем професійних сфер, виникнення неологізмів, процеси утворення термінологічних одиниць.

Серед аспектів дослідження термінотворення можна виокремити системно-функціональний, лексико-семантичний, словотвірний. Так, лексико-семантичний критерій утворення термінів сприяє новому пошуку для обґрунтування різноманітних шляхів входження термінологічних елементів у мову.

На сучасному етапі юридична терміносистема динамічно розвивається завдяки посиленню інтеграції країн і міжнародних зв'язків і потребує стандартизації й удосконалення її термінології. Юридична термінологічна лексика стала об'єктом вивчення для багатьох лінгвістів, серед яких такі: Ю. Бабятинська, К. Гусейнова [1], В. Коротка [2], В. Лазарєв [3], О. Лисенко, С. Литвинська [5], О. Попова, В. Краснюк [6], О. Романюк, В. Бялик [7] та інші. Мовознавці фокусують особливу увагу на пошуках доказової бази, що ілюструє важливу властивість терміна – тенденцію до моносемії, тому виявляють чималий інтерес до лексико-семантичних процесів у термінологічному полі.

Дослідження омонімії зумовлено необхідністю вивчення особливостей цього лінгвістичного феномену, висвітлення передумов виникнення омонімічних одиниць, виокремлення критеріїв розрізнення виявів полісемії й омонімії. Варто зазначити, що ці питання в сучасному мовознавстві залишаються спірними.

Специфіку реалізації явища омонімії у сфері термінології висвітлюють у своїх наукових роботах такі мовознавці: І. Синельникова [8], І. Ментинська [9], О. Романова [10], О. Красівський [11] та інші. Проте, незважаючи на значні досягнення у вивченні цієї проблеми, у сучасному мовознавстві досі є дискусійним питання щодо реалізації феномену омонімії у правничій термінології. Варто зазначити, що на сучасному етапі немає єдиного узвичаєного тлумачення цього явища.

Юридичні терміни прагнуть до визначеності, однозначності, стабільності, доступності. Якщо юридичні терміни невдало визначені чи нечіткі, то неможливо говорити про точність термінології. Недоліки у правовому термінологічному апараті та нечітке формулювання законодавчих концепцій можуть виникати через неякісне відображення

юридичних понять у словесній формі. Тому дослідження лексико-семантичного аспекту правничої термінології є актуальним [5, с. 23].

Актуальність даної роботи підсилюється вдосконаленням юридичної галузі на сучасному етапі та необхідністю стандартизації її лексики. У правничій терміносистемі терміни-омоніми посідають почесне місце. З огляду на це їх не можна оминути.

Метою роботи є дослідження особливостей феномену омонімії в сучасній англійській правничій терміносистемі.

Відповідно до основної мети в роботі вирішуються такі **завдання**:

- 1) охарактеризувати явище омонімії в межах термінологічного поля правничої сфери;
- 2) вивчити процеси виникнення юридичних термінів-омонімів;
- 3) ідентифікувати типи термінологічних омонімів правничої галузі;
- 4) виявити специфіку функціонування термінів-омонімів правничої сфери.

Об'єктом дослідження є сучасна англійська правнича терміносистема.

Предметом є феномен омонімії в зазначеній терміносистемі.

Матеріал дослідження – корпус спеціальної лексики обсягом 3 000 термінів, відібраних методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел і з періодичних видань у сфері юриспруденції. Загальний обсяг опрацьованого матеріалу становить приблизно 5 000 сторінок тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен омонімії традиційно властивий як загальній, так і фаховій термінологічній лексиці. Омнімічні відношення в термінології є закономірними й зумовлені визначеними факторами, зокрема браком номінацій для нових понять. Омніміями вважаємо два або більше рівнозвучних мовних знаки, що семантично не пов'язані.

У науковій літературі феномен омонімії тлумачать як мовне явище, яке має місце коли лексичні одиниці, їхні граматичні форми, морфеми, синтаксичні конструкції з однаковим звучанням (або написанням) мають абсолютно різні дефініції. Омнімічні лексичні одиниці характеризуються тим, що це факти різних семантичних полів [10, с. 749].

Основними причинами виникнення омонімів у сфері термінології є розмежування двох або кількох значень полісемантичної одиниці, зміна плану вираження слів, що раніше мали різне звучання, збіг одиниць мови, запозичених із різних джерел, унаслідок чого починають функціонувати автономні лексичні одиниці.

Лінгвісти ставляться по-різному до явища омонімії в термінологічному полі. Деякі вчені вважа-

ють омонімію аномалією мови, перешкодою для комунікації фахівців. Інколи виникають ситуації, коли з усіх значень, висвітлених такою мовною формою, треба виокремити одне для правильного тлумачення інформації. Зазвичай омонімія спричиняє труднощі й у загальному процесі засвоєння мови, коли та сама мовна форма вбирає в себе різні значення [10, с. 750].

Деякі дослідники зазначають, що в омонімії простежується непорядкованість правничої термінології, особливо на родо-видовому рівні, що подеколи призводить до цілковитої нісенітності [5, с. 90]. Термін уважають номеном, який має здатність до точної передачі змісту поняття з вибраної наукової сфери, а тому омонімія не може реалізовуватись у межах одного термінологічного поля.

Інколи дослідники визнають за омонімією право на функціонування в терміносистемі, але з тенденцією до її часткового усунення чи унормування. Інші науковці фокусують увагу на важливості цього феномену, яку пояснюють збагаченням лексики [10, с. 750]. Уважається, що омонімічні лексичні одиниці, які функціонують у суміжних професійних галузях, не перешкоджають комунікації фахівців.

Нині існує проблема проведення демаркаційної лінії між омонімічними та полісемічними лексичними одиницями. Ми поділяємо погляди вчених, які вважають, що омонімі варто прибрати від полісемічних слів. Зауважимо, що за полісемії одне слово має декілька співвідносних значень, а за наявності омонімії є декілька лексичних одиниць, значенням яких невластиві асоціативні зв'язки та спільні семи.

Для правничої термінології характерне явище омонімії, що є результатом роз'єднання кількох значень полісемантичного слова, зумовлених наявністю кордонів між полісемантичними й омонімічними виявами. На відміну від загальноживаної лексики, омонімія у правничій терміносистемі є небажаним явищем, оскільки значно ускладнює процес семантизації лексичних одиниць і ускладнює тлумачення терміна.

Оскільки мова юриспруденції розвивається дуже швидко, юридичні терміни можуть застарівати, деякі з них набувають нових значень і відтінків, з'являються нові запозичені значення [12, с. 13]. Омнімічні відношення є характерною рисою правничої термінології.

Терміни-омоніми, що входять до складу досліджуваної терміносистеми можна класифікувати так:

1. Міжгалузеві терміни-омоніми, які функціонують у несуміжних науково-технічних сферах. Для міжгалузевої омонімії характерні такі ключові ознаки: за термінами закріплені різні дефіні-

ції, ці терміни належать до різних термінологічних систем. Пор.:

– *liability*:

1) «зобов'язання», «відповідальність» (правнича терміносистема);

2) «пасив» (економічна терміносистема);

– *collector*:

1) «особа або компанія, яка збирає платежі від людей, що не сплатили гроші, які вони винні» (правнича терміносистема);

2) «колектор електромашини» (терміносистема насособудування);

3) «колектор» (терміносистема сільського господарства);

4) «ділянка сіті, що збирає стічні води» (терміносистема будівництва).

Серед міжгалузевих омонімів, що належать до несуміжних науково-технічних сфер, виокремлюються скорочені лексичні одиниці. Пор.:

– *DC*:

1) *District Court* – «районний суд», «окружний суд» (правнича терміносистема);

2) *distance between centers* – «дистанція між центрами» (терміносистема машинобудування);

3) *double column* – «двоколонний» (терміносистема будівництва).

2. Міжгалузеві терміни-омоніми, які функціонують у суміжних науково-технічних сферах. Вони пов'язані спільними процесами та безпосередніми виробничими зв'язками. Пор.:

– *libel*:

1) «скарга» (сфера судочинства);

2) «дифамація (розголошення ганебних для іншої особи правдивих відомостей)» (сфера нотаріального процесуального права);

3) «висувний позов проти корабля» (сфера морського права);

– *actio*:

1) «позов», «судовий процес» (сфера судочинства);

2) «судова справа» (сфера нотаріального процесуального права).

3. Внутрішньогалузеві терміни-омоніми, які характеризуються однаковою формою лексичної одиниці, що має різні значення в межах тієї самої наукової галузі. Пор.:

– *document of title*:

1) «документ, що підтверджує наявність правового титулу на визначені рухомі речі» (правнича терміносистема);

2) «документ, що дозволяє розпоряджатися товаром» (правнича терміносистема);

– *fee*:

1) «гонорар» (правнича терміносистема);

2) «абсолютне право власності» (правнича терміносистема);

3) «членський внесок» (правнича терміносистема).

Доцільно зазначити, що в разі внутрішньогалузевої омонімії можуть бути помилки тлумачення змісту правничих документів у зв'язку з хибним вибором значення омонімічного терміна.

4. Терміни-омоніми, які функціонують у загальній мові й у правничій сфері водночас. Такі лексичні одиниці мають різні значення. Загальноживані слова, які потрапляють до правничої терміносистеми, можуть змінювати своє лексичне значення. Пор.:

– *bear*:

1) «ведмідь» (загальна мова);

2) «спекулянт, що грає на зниження» (правнична терміносистема);

– *action*:

1) «дія» (загальна мова);

2) «судова справа» (правнична терміносистема).

Варто зауважити, що одночасне функціонування термінів у загальній мові та правничій терміносистемі не заважає професійній комунікації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, ми можемо дійти висновку, що омонімічні терміни є невід'ємним компонентом сучасної англійської правничої терміносистеми. Феномен омонімії постає як результат розмежування двох або декількох значень полісемантичної лексичної одиниці, зумовлених деякою демаркаційною лінією між полісемією й омонімією.

Терміни-омоніми правничої сфери можуть функціонувати в загальній мові, у несуміжних науково-технічних сферах, у суміжних галузях, у межах правничого термінологічного поля.

Серед омонімічних термінів правничої терміносистеми виокремлюємо міжгалузеві терміни-омоніми, які функціонують у несуміжних науково-технічних сферах, міжгалузеві терміни-омоніми, що належать до суміжних сфер застосування, внутрішньогалузеві терміни-омоніми, які характеризуються однаковою формою лексичної одиниці, що має різні значення в межах тієї самої наукової галузі, терміни-омоніми, які функціонують у загальній мові й у правничій сфері водночас. Варто зазначити, що міжгалузєва омонімія не заважає комунікації фахівців за умови її реалізації в несуміжних науково-технічних сферах.

Проте внутрішньогалузева омонімія є суттєвим недоліком у разі тлумачення законодавчих документів. Наявність омонімів у правничій документації потребує пояснення, щоб уникнути помилкового тлумачення у правознавчій сфері.

Зауважимо, що омонімічні терміни потребують обов'язкової уніфікації, стандартизації й упорядкування, оскільки належний рівень оформлення текстів правничої документації сприяє правильному розумінню спеціальної інформації.

У перспективі плануємо вивчити структурні особливості лексичних одиниць сучасної англійської правничої терміносистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабятинська Ю., Гусейнова К. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2020. № 44. С. 186–188.
2. Коротка В. Проблеми синонімії в перекладі юридичних текстів англійської мови під час навчання студентів немовних вишів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 79 (1). С. 119–123.
3. Лазарєв В. Концептуалізація юридичної термінології: необхідність прозорого термінологічного підходу. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 73–80.
4. Лисенко О. Лінгвістичні аспекти юридичної термінології сучасного законодавства. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2022. № 14(82). С. 139–142.
5. Литвинська С. Явища полісемії, омонімії, синонімії й антонімії в текстах юридичних документів. *Інформація, комунікація та управління знаннями у глобалізованому світі* : матеріали III Міжнародної наукової конференції ; Київський національний університет культури і мистецтв. 2020. С. 89–91.
6. Попова О., Краснюк В. Юридична термінологія в парадигмі сучасних перекладознавчих аспектів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2022. № 35. С. 115–127.
7. Романюк О., Бялик В. Етимологічне походження та історія розвитку англійської юридичної термінології. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2020. Т. 31 (70). № 3 (1). С. 177–181.
8. Синельникова І. Особливості перекладу англійських багатозначних і омонімічних термінів підмови птахівництва українською мовою. *Південний архів (філологічні науки)*. 2021. № 86. С. 126–130.
9. Ментинська І. Міжмовна омонімія як об'єкт термінологічного дослідження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Філологія. Журналістика». 2022. Т. 33 (72). № 4. Ч. 1. С. 34–39.

10. Романова О. Омонімія як мовне явище в термінології. *Молодий вчений*. 2018. Т. 1 (53). С. 749–752.
11. Красівський О. Полісемія та омонімія термінів масмедійної сфери. *Věda a perspektivy*. 2023. № 3 (22). С. 290–298.
12. Солодка А. Особливості функціонування юридичної термінології в українській та англійській мовах. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 12–15.

REFERENCES

1. Babiatynska, Yu., Huseinova, K. (2020). Strukturno-semantychni kharakterystyky yurydychnoi terminolohii anhliiskoi movy [Structural and semantic characteristics of legal terminology in English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia "Filolohiia"*, № 44. Pp. 186–188.
2. Korotka, V. (2021). Problemy synonymii v perekhadi yurydychnykh tekstiv anhliiskoi movy pid chas navchannia studentiv nemovnykh vyshiv [Problems of synonymy in translation of legal texts in English during the education of students of non-language higher education institutions]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, № 79 (1). Pp. 119–123.
3. Lazariiev, V. (2022). Kontseptualizatsiia yurydychnoi terminolohii: neobkhdnist prozoroho terminolohichnoho pidkhdodu [Conceptualization of legal terminology: the need for a transparent terminological approach]. *Pravo i bezpeka*, № 1 (84). Pp. 73–80.
4. Lysenko, O. (2022). Linhvistychni aspekty yurydychnoi terminolohii suchasnoho zakonodavstva [Linguistic aspects of legal terminology of modern legislation]. *Naukovi zapysky natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Filolohiia"*, № 14 (82). Pp. 139–142.
5. Lytvynska, S. (2020). Yavyscha polisemii, omonimii, synonymii y antonimii y tekstakh yurydychnykh dokumentiv [Phenomena of polysemy, homonymy, synonymy and antonymy in the texts of legal documents]. *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti : materialy III Mizhnar. nauk. konf. Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv*, pp. 89–91.
6. Popova, O., Krasniuk, V. (2022). Yurydychna terminolohiia v paradyhmi suchasnykh perekhadoznavchykh aspektiv [Legal terminology within the paradigm of modern translation aspects]. *Naukovyi visnyk PNPu im. K.D. Ushynskoho*, № 35. Pp. 115–127.
7. Romaniuk, O., Bialyk, V. (2020). Etymolohichne pokhodzhenia ta istoriia rozvytku anhlo-movnoi yurydychnoi terminolohii [Etymological origin and history of the development of English-language legal terminology]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia "Filolohiia. Sotsialni komunikatsii"*, vol. 31 (70). № 3 (1). Pp. 177–181.
8. Synelnykova, I. (2021). Osoblyvosti perekhadu anhlo-movnykh bahatoznachnykh ta omonimichnykh terminiv pidmovy ptakhivnytstva ukrainskoiu movoiu [Peculiarities of the translation of English polysemous and homonymous terms of the subtitle of poultry farming into Ukrainian]. *Pivdenniyi arkhiv (filolohichni nauky)*, № 86. Pp. 126–130.
9. Mentynska, I. (2022). Mizhmovna omonimiia yak obiekt terminolohichnoho doslidzhennia [Cross-language homonymy as an object of terminological research]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia "Filolohiia. Zhurnalistyka"*, vol. 33 (72). № 4 (1). Pp. 34–39.
10. Romanova, O. (2018). Omonimiia yak movne yavyshe v terminolohii [Homonymy as a linguistic phenomenon in terminology]. *Molodyi vchenyi*. Vol. 1 (53). Pp. 749–752.
11. Krasivskiy, O. (2023). Polisemiia ta omonimiia terminiv masmediinoi sfery [Polysemy and homonymy of mass media terms]. *Věda a perspektivy*. № 3 (22). Pp. 290–298.
12. Solodka, A. (2023). Osoblyvosti funktsionuvannia yurydychnoi terminolohii v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Peculiarities of functioning of legal terminology in Ukrainian and English]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. Vol. 1. Pp. 12–15.